

УДК 811.161.2'243: 378.147.091.33 – 028.22

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОКУРСУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Олена Білик, Олена Сухорукова

Харківська державна академія культури

Розглянуто актуальні проблеми використання відеоматеріалів на заняттях з української мови як іноземної. Розкрито закономірності організації навчального процесу з урахуванням дидактичних особливостей відеоматеріалів та їхнього впливу на формування комунікативної компетенції іноземних студентів.

Ключові слова: відеокурс, відеофрагмент, відеоматеріали, українська мова як іноземна.

Сучасний освітній процес важко уявити без використання засобів масової комунікації, серед яких особливе місце належить відеоматеріалам. Їхнє використання на заняттях з української мови як іноземної відкриває перед викладачем значні можливості для розвитку мовленнєвої діяльності іноземних студентів в усіх її видах: читанні, аудіюванні, усному та писемному мовленні.

Відео належить до технічного класу, типу „фільм”, виду „аудіовізуальні засоби”. Разом із кіно, телебаченням і комп'ютером відео належить до екранних засобів. Воно існує як самостійний засіб масової комунікації, а в сукупності з кіно і телебаченням є їхнім технічним засобом [6: 119].

Особливе місце відеоматеріалів у навчальному процесі полягає в тому, що вони є найефективнішими як за своєю інформативністю, так і за силою впливу на реципієнта засобами масової комунікації, які застосовують із навчальною метою.

Відеоматеріали мають значні дидактичні можливості в навчанні української мови як іноземної на підготовчому факультеті. Вони дають змогу подавати усне мовлення в усіх його формах разом із динамічним зображенням різних життєвих ситуацій, в яких це мовлення реалізується. Аудіовізуальні засоби демонструють екстралінгвістичні компоненти та паралінгвістичні явища, відсутність яких спричинює штучність мовлення.

Відеоматеріали є ефективним засобом стимуляції мовленнєвої та мисленнєвої діяльності студентів. Завдяки їхньому використанню зростає мотивація навчання. За допомогою цих засобів викладач повніше реалізує основні принципи дидактики: науковість, наочність, доступність навчального матеріалу, самостійність і свідомість студентів. Аудіовізуальні засоби моделюють кероване мовленнєве середовище, яке деколи перевищує за своїми дидактичними параметрами природне.

Дидактичні можливості аудіовізуальних засобів найповніше реалізуються під час навчання аудіювання та усного мовлення, хоча й мають певний дидактичний потенціал у навчанні читання й писемного мовлення.

Актуальність дослідження проблеми використання відеоматеріалів під час вивчення української мови як іноземної на підготовчому факультеті зумовлена низкою чинників: розвитком сфери інформаційного виробництва, посиленням інтеграції національних масово-комунікативних мереж у транснаціональні,

зростанням уваги певних соціальних груп та окремих індивідуумів до циркуляції відеоінформації, розвитком процесів соціальної комунікації, в яких усе більш значущими стають уміння спілкуватися, здійснюючи змістові взаємодії не лише на рівні міжособистісному, а й на рівні „медіатизованому”, тобто через посередництво технічних засобів, спробами адаптувати раніше створені моделі навчання іноземної мови до розвитку сучасних інформаційних умов, зростанням цікавості до медіапедагогіки як у світі в загалом, так і в Україні зокрема.

Мета статті – дослідження методичних засад використання відео у процесі викладання української мови як іноземної та визначення методів, прийомів і форм роботи з відеоматеріалами на заняттях з іноземцями.

Вивчення стану практики навчального процесу в сучасних освітніх закладах, які займаються підготовкою іноземних студентів, засвідчує, що відео як один із найпопулярніших серед молоді засобів масової комунікації на заняттях з української мови як іноземної використовують фрагментарно, безсистемно, відсутня усталена методика роботи з відеоматеріалами в навчальному процесі.

Аналіз наукової літератури з теми підтверджує, що проблеми медіаосвіти хвилювали педагогів ще з початку ХХ століття. Психологія сприйняття фільмів учнями, використання фільмів на заняттях у 20–30 роки ХХ століття розглядали А.М. Гельмінг, М.І. Жинкін, М.Ф. Познанський та ін. Пізніше у своїх дослідженнях А.С. Карасик-Строева, С.І. Архангельська, О.А. Баранов звернули увагу на особливості педагогічного керівництва в царині екранних мистецтв як складової загальної системи педагогічного впливу, частини роботи з естетичного виховання, як засобів гармонійного емоційного розвитку учнів. Потім з’явилися роботи Д.І. Полторака, Л.П. Прессмана, А.А. Степанова, присвячені використанню телебачення в навчально-виховному процесі [1; 9; 10].

Питанням аналізу кіно як форми аудіовізуального мислення, проблемам цілісного сприйняття, аналізу художньої структури фільму, оцінці авторської концепції присвятили свої дослідження І.В. Вайсфельд, Ю.І. Божков, Л.М. Трофимова. Вони стверджували, що аналіз візуальної інформації, розвиток її сприйняття мають підпорядковуватися завданням удосконалення критичного ставлення до екранних мистецтв, вихованню самостійної оцінки фільму [2].

Останніми роками медіаосвіта й стан її в різних країнах світу стали предметом дослідження й українських науковців. Ці проблеми аналізують Г.В. Онкович, Б. Потятинник, І. Чемерис, В. Робак, Ю. Чернявська, В. Фатиміна [7; 12; 15].

Серед педагогічних досліджень особливо вартісними для нас є роботи вчених, які розглядали мету медіаосвіти в аспекті використання екранно-звукових засобів навчання в навчально-виховному процесі, розробляли освітні програми, методики, моделі на матеріалі екранних мистецтв.

У нашому дослідженні ми спиралися на провідні ідеї педагогів, які займалися проблемами медіаосвіти – А.А. Брагіної, Г.Г. Городилової, В.Т. Логінової, Л.Л. Вохміної, В.Д. Шершавицької, О.В. Федорова, І.В. Челишевої, С.М. Пензіна, М.Ф. Хилька, Ю.М. Усова, Н.Б. Кириллової, О.В. Шарікова, Х.М. Фазилянової та ін. [8; 11; 13; 16]. Багато висновків та ідей згаданих вчених є вихідними теоретичними положеннями цієї статті.

Аналіз наукової літератури, зіставлений з даними педагогічної практики, дає змогу зробити висновок, що в дослідженні проблеми медіаосвіти й застосування екранних ЗМК у навчальному процесі й, зокрема, у процесі вивчення іноземної мови, зроблено немало. Але дослідженню проблеми використання аудіовізуальних засобів

під час навчання української мови іноземних студентів належної уваги не приділялось. Це питання залишається недостатньо дослідженим.

До сьогодні не розроблено методики роботи з відеоматеріалами в процесі вивчення української мови як іноземної, не визначено умов ефективності її формування, методів та прийомів цієї роботи, які б відповідали етнічним та психологічним особливостям різних груп іноземних студентів.

Отже, зважаючи на відсутність відеоматеріалів з української мови як іноземної, які б допомогли інтенсифікувати навчальний процес на підготовчому факультеті, виникла необхідність створення відеокурсу з української мови як іноземної. Ця ідея знайшла практичне втілення: було створено творчу групу, до якої увійшли викладачі підготовчого відділення для іноземних громадян, викладачі та студенти кафедри телебачення Харківської державної академії культури, викладачі кафедри мовної підготовки Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. Результатом спільної діяльності стало створення навчального відеокурсу „Українська мова: перші кроки”. Триває експериментальна апробація згаданого відеокурсу з української мови як іноземної для слухачів підготовчих факультетів. Сподіваємося, що зазначений відеокурс допоможе в досягненні основної мети мовної підготовки іноземців та сприятиме формуванню комунікативної компетенції під час вивчення української мови як іноземної на підготовчому факультеті.

У зв'язку зі створенням екранного продукту виникла необхідність розробки методики використання відеокурсу під час навчання іншомовного мовленнєвого спілкування, а також системи вправ, які використовують у процесі роботи з відеокурсом, тобто потребу включення в навчальний процес на підготовчому факультеті відеоуроків.

Відеокурс „Українська мова: перші кроки” складатиметься з трьох частин.

Перша частина – це десять відеофрагментів, тобто декілька стандартних діалогічних ситуацій, в яких вербальна й невербальна поведінка регламентуються. Настанови, що робити й що говорити у стандартних ситуаціях спілкування, допомагають засвоєнню фраз на етапі перших кроків опанування мови. Невелика ігрова відеоситуація, яка триває від однієї хвилини до п'яти, – це, по суті, коментар щодо поведінки, поданий образно. Відеофрагмент дає модель поведінки в різних ситуаціях спілкування. Ця частина містить такі відеоситуації: „Знайомство”, „Факультет”, „Наш гуртожиток”, „Обід. Їдальня”, „Навчання. Бібліотека академії”, „Моя родина”, „У гостях. Побут”, „Місто”, „Ми робимо закупи”, „Здоров'я”.

На початковому етапі просте висловлювання як одиницю навчання опрацьовують й ізольовано, і як складову висловлювання вищого рівня (ситуативного, мікротемного, тематичного). Просте висловлювання регулюється нормами мови, тому головне завдання цього етапу – їхнє засвоєння. Ефективність роботи визначається організацією матеріалу, який вивчають студенти. Ми розробили й експериментально апробували таку модель заняття.

Кожне заняття має однакову структуру, яка підпорядковується головній меті роботи з відеоматеріалами – формуванню мовленнєвих навичок й розвитку мовленнєвих умінь. Система завдань має комунікативний, творчий характер. Передбачено виконання завдань в усній формі або ж як роботу з друкованою основою, поданою в дидактичних матеріалах для студентів.

На кожному занятті здійснюють докладний поетапний аналіз відеофрагмента й мовленнєвого матеріалу, який включено до діалогу.

Заняття містить дванадцять вправ і домашнє завдання.

Розглянемо структуру заняття. Перше завдання (переглянути початкові кадри відеофільму без звуку, дати відповіді на запитання) спрямоване на передбачення, його виконують до початку перегляду відеофільму.

Вправи 2 (переглянути відеофрагмент, відзначити слова, які почули), 5 (переглянути відеофрагмент ще раз та відзначити, кому з героїв належать репліки), 6 (переглянути відеофрагмент, розташувати фрази в правильній послідовності), 9 (прослухати й повторити свою роль) передбачають розвиток навичок аудіювання, формування вмінь виокремлювати з мовлення слова, фрази, зіставляти їх із зображенням та героєм відеофрагмента.

Вправи 3 (прочитати і запам'ятати слова та вирази, у разі потреби звернутися до словника), 4 (прочитати й запам'ятати лексико-граматичні конструкції, дати відповідь на питання, скласти фрази за зразком) спрямовані на закріплення лексико-граматичних конструкцій. Їх можна виконувати до перегляду відеофрагмента або ж навіть на попередньому занятті, на якому вводять лексико-граматичний матеріал. Це залежить від рівня підготовки аудиторії.

Вправа 7 – це робота зі стоп-кадром, вона спрямована на розвиток зв'язного мовлення, формування вмінь зіставити аудіальну та візуальну інформацію.

Вправа 8 має творчий характер, вона передбачає, крім формування навичок читання, також активне залучення студента до комунікативної ситуації, в якій потрібно врахувати інтонацію, тембр, характер героя, оскільки запропоновано читання діалогу за ролями.

Вправа 10 – перегляд німого варіанта відеофрагмента, озвучення його студентами. Це – логічне продовження вправ 8, 9. Вона має творчий характер, розвиває увагу, створює позитивний емоційний настрій.

Вправа 11 – відповіді на питання, що є виходом у зв'язне мовлення. Питання цієї вправи звернені безпосередньо до студентів, потребують інформації щодо їхнього життя. Для відповіді студент має використати всю інформацію, яку він отримав на заняттях. Таким способом здійснюється попередній контроль засвоєння вивченого матеріалу.

Підсумковою на кожному занятті є вправа 12, яка передбачає створення власного діалогу за моделлю. Вона спрямована на розвиток навичок усного спонтанного мовлення, формування вмінь входження в комунікативну ситуацію.

Насамкінець студентам пропонують домашнє завдання творчого характеру.

Друга частина – сюжетно-ігрові відеофрагменти: „Новорічні свята в Україні”, „Українська народна казка „Рукавичка”, „Сучасна історія кохання”, „Дозвілля”.

Спираючись на методику використання технічних засобів навчання, розроблену Г.Г. Городиловою, ми дійшли висновку, що заняття цієї частини варто проводити за дещо іншою схемою, а саме в три етапи [3].

Перший етап – зняття лексичних і граматичних труднощів, введення нового лексико-граматичного матеріалу. Цю роботу проводять на окремому занятті, до перегляду відеофрагмента. На цьому етапі доцільно використовувати різні види вправ на закріплення лексичного та граматичного матеріалу, працювати з невеликими навчальними текстами, що допомагають увести нові граматичні конструкції та незнайому лексику. Домашнє завдання – граматичні вправи та робота з навчальним текстом.

Другий етап – перегляд відеофрагмента, на якому відбувається емоційне сприйняття тексту, розуміння підтексту, здійснюється перегляд відеофрагмента з настановою на розуміння загального змісту, перевірка розуміння змісту за

допомогою питань: *Хто головний герой? Як його звать?* тощо, повторний перегляд із настановою з'ясувати незрозуміле й усвідомити словесний супровід, робота на рівні окремих висловлювань із фільму. Далі варто переглянути фільм із проговорюванням про себе тексту за героями та провести роботу на рівні ситуативних висловлювань. Тут використовують змістові й творчі завдання: озвучити відеофрагмент, висловити своє ставлення до героя тощо.

Під час опанування ситуативного висловлювання, як і простого висловлювання, залишаються завдання вдосконалення мовленнєвих навичок, відбору з довготермінової пам'яті мовних засобів, відбору варіанта для вираження думки. Проте розв'язання їх переходить на вищий рівень й поєднується з новими завданнями: прості висловлювання оформити не як окремі думки, а як частини єдиного цілого.

У практиці роботи трапляється таке: студенти, які вміють оформити думку на рівні простого висловлювання, мають певні труднощі, коли потрібно те саме висловлювання використати в складі ситуативного. Це й зрозуміло: під час здійснення ситуативного висловлювання їхня увага зосереджується на змісті, на визначенні логічної послідовності простих висловлювань, оформлення яких ще не досягло рівня довготермінової навички.

На цьому занятті домашнє завдання має творчий характер: написати свій текст за поданою моделлю, інсценувати декілька сцен із фільму, розповісти про подібну ситуацію з власного життя, скласти характеристики героїв, підготуватися до озвучування фільму.

Третій етап – третє заняття – на ньому перевіряють домашнє завдання, прослуховують тексти студентів, переглядають інсценізації, німий варіант фільму, який озвучують студенти, обговорюють проведене озвучування.

У процесі роботи над відеокурсом народилася ідея створення його третьої частини, яка міститиме образний країнознавчий текст, що відобразить здобуті знання й розширить їх до рівня історико-літературного контексту. До цієї частини ввійдуть такі відеофільми: „Прогулянки Харковом”, „Експурсія до Львова”, „Київ – столиця України”, „Українська художня культура”. Ці відеофільми – тематичні висловлювання, тому з ними можна працювати на 1–2 курсах основних факультетів. Методика роботи з третьою частиною відеокурсу перебуває на стадії створення.

Аудіовізуальні засоби, маючи на меті інтенсифікацію навчального процесу, мусять передусім відтворити на занятті об'єктивну дійсність, компенсувати її відсутність, стимулювати мовленнєву діяльність студентів. За одиницю часу слухачі отримують значно більше інформації у зв'язку з тим, що вона задана в різних модальностях – зоровій та слуховій. Відео не потребує часу на опис ситуації – екран відкриває її миттєво. Підтримуючи живе спілкування, заміщаючи деякі аспекти діяльності педагога, аудіовізуальні засоби покликані зробити самого студента активним учасником процесу навчання мови, підвищити його комунікативну активність, заохотити до мовленнєвої діяльності, залучити його до безпосереднього акту спілкування для вирішення життєво важливих проблем, які виникають під час комунікації.

Отже, порівняно з текстом відеофільм під час навчання усного мовлення має певні переваги. Але залишається проблема розробки методичної системи використання відеоматеріалів з української мови як іноземної в навчальному процесі. Для того, щоб відеокурс можна було використовувати у вигляді відеоуроків, його потрібно докладно проаналізувати з методичного погляду. Наслідком такого

методичного аналізу має стати створення методичного апарату, структура якого міститиме в собі як елементи лінгвістичного тлумачення, так і комунікативно-зорієнтовані завдання творчого характеру.

1. Баранов О.А. Кино во внеклассной работе школы. – М., 1980.
2. Вайсфельд И.В. Искусство в движении / Вступ. статья В.Б. Шкловского. – М., 1981.
3. Городилова Г.Г. Обучение речи и технические средства. – М., 1979.
4. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации. – М., 1982.
5. Кириллова Н.Б. Медиаобразование в эпоху социальной модернизации // Педагогика. – 2005. – № 5.
6. Кузнцова О.Д. Засоби масової комунікації. – Львів, 2005.
7. Онкович Г.В. Пресодидактика: Читаймо газету разом! – К., 1993.
8. Пензин С.Н. Кино и эстетическое воспитание: методологические проблемы. – Воронеж, 1987.
9. Полторацк Д.И. Изучение литературного произведения с учетом киноопыта старшеклассников: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Л., 1980.
10. Прессман Л.П. Основы методики применения технических средств обучения: Экранно-звуковые средства. – М., 1988.
11. Усов Ю.Н. В мире экранных искусств: Кн. для старшеклассников: По результатам работы мастерской киноведов-педагогов средн. школы-кинолицея № 1057 г. Москвы. – М., 1995.
12. Фатиміна В. Журналістська освіта в Німеччині в XXI столітті: проблеми й перспективи // Медіакритика. – 2005. – Ч. 10.
13. Федоров А., Чельшева И. Медиаобразование в современной России: основные модели // Высшее образование в России. – 2004. – № 8.
14. Чемерис І.М. Медіа-освіта за кордоном: теорії медіа-освіти та коротка історія розвитку // Вища освіта України. – 2006. – № 3.
15. Чернявська Ю. Медіа-освіта у Великій Британії та Канаді // Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології: Колект. монографія. – К., 2005. – С. 163–175.
16. Шариков А.В. Концепция медиаобразования во второй ступени средней образовательной школы. – М., 1991.

METHODICAL PRINCIPLES OF THE USE OF VIDEOCOURSE ARE FROM UKRAINIAN AS FOREIGN IN EDUCATIONAL PROCESS

Olena Bilik, Olena Sukhorukova

Kharkiv State Academy of Culture

The article is dedicated to the actual problems of using videomaterials at the lessons of Ukrainian as foreign language. The topic of the article is the organization of educational process taking into account didactic peculiarities of videomaterials and their influence on the formation of communicative skills of foreign students.

Key words: a videocourse, videofragment, videomaterials, Ukrainian as foreign.

**МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВИДЕОКУРСА
ПО УКРАИНСКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ В
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ**

Елена Билык, Елена Сухорукова

Харьковская государственная академия культуры

Статья посвящена актуальным проблемам использования видеоматериалов на занятиях украинского языка как иностранного. Раскрываются вопросы изучения закономерностей организации учебного процесса с учетом дидактических особенностей видеоматериалов и их влияния на формирование коммуникативной компетенции иностранных студентов.

Ключевые слова: видеокурс, видеофрагмент, видеоматериалы, украинский язык как иностранный.